

بررسی ویژگی‌های روان‌سنجی مقیاس سبک‌های تبادل اجتماعی در جمعیت ایرانی

The Investigation of Psychometric Characteristics of Social Exchange Styles Scale in Iranian Population

Majid Saffarinia

مجید صفاری‌نیا*

Abstract

The aim of this research was to investigate psychometric characteristics of Social Exchange Styles Scale in Iranian population. Statistical population of this research included all women and men in Tehran. The participants were 470 of this population who were selected by multi-stage random sampling method. They responded to Social Exchange Styles Scale (Leybman et al.). For investigating the scale's reliability, Cronbach's alpha coefficient, and for validity, content validity and exploratory and confirmatory factor analysis were used. Cronbach's alpha coefficient (0.83) showed that this scale has high reliability, and results of exploratory factor analysis showed five factors including fairness, benefit-seeking, individualism, tracking and overinvestment with changing in some main items and removing items 5, 6, 11, 12, 26, 27, 30, 32, 36, 40, 44, 51, and 53. Also, results of confirmatory factor analysis showed that 41-items model had relatively good fitness. In addition, results of normalization showed that median scores of fairness, benefit-seeking, individualism, tracking and overinvestment in whole of Iranian sample respectively were 14, 32, 21, 27, and 13.

Keywords: psychometric characteristics, social exchange, fairness, benefit-seeking, individualism, tracking, overinvestment

چکیده

هدف پژوهش حاضر بررسی ویژگی‌های روان‌سنجی مقیاس سبک‌های تبادل اجتماعی در جمعیت ایرانی بوده است. جامعه آماری پژوهش شامل کلیه زنان و مردان شهر تهران بود. شرکت‌کنندگان در پژوهش ۴۷۰ نفر از این جامعه بودند که به روش تصادفی چندمرحله‌ای انتخاب شدند و به مقیاس سبک‌های تبادل اجتماعی لیبمن و همکاران، پاسخ دادند. برای بررسی پایایی این مقیاس از ضریب آلفای کرونباخ و جهت بررسی روایی آن از روایی محتوایی و روش‌های تحلیل عاملی اکتشافی و تأییدی استفاده شد. ضریب آلفای کرونباخ به دست آمده (۰/۸۳) حاکی از پایایی بالای مقیاس و نتایج تحلیل‌های عاملی اکتشافی نشان‌دهنده وجود پنج عامل انصاف، منفعت‌طلبی، فردگرایی، پیگیری و سرمایه‌گذاری افراطی با تغییر در برخی گویه‌های اصلی و حذف گویه‌های ۵، ۶، ۱۱، ۱۲، ۲۶، ۲۷، ۳۰، ۳۲، ۳۶، ۴۰، ۴۴، ۵۱ و ۵۳ بود. همچنین، نتایج تحلیل عاملی تأییدی نشان‌دهنده برازش نسبتاً خوب مدل ۴۱ گویه‌ای بود. به‌علاوه، یافته‌های مربوط به هنجارسازی نشان داد که میانه نمرات انصاف، منفعت‌طلبی، فردگرایی، پیگیری و سرمایه‌گذاری افراطی در کل نمونه ایرانی به ترتیب برابر با ۱۴، ۳۲، ۲۱، ۲۷ و ۱۳ می‌باشند.

کلیدواژگان: ویژگی‌های روان‌سنجی، تبادل اجتماعی، انصاف، منفعت‌طلبی، فردگرایی، پیگیری، سرمایه‌گذاری افراطی

* استاد گروه روان‌شناسی اجتماعی، دانشگاه پیام نور، تهران، ایران (نویسنده مسئول)

مقدمه

نظریه تبادل اجتماعی^۱ یکی از اثرگذارترین الگوهای مفهومی در رفتار سازمانی (Cropanzano & Mitchell, 2005) و یکی از قدیمی‌ترین نظریه‌ها در حوزه رفتار اجتماعی (Homans, 1958) است و خاستگاه آن به حدود یک قرن پیش بازمی‌گردد. در گذشته افراد و دانشمندان بسیاری تصور می‌کردند که انسان‌ها منطقی می‌اندیشند و عمل می‌کنند. بعدها یافته‌ها نشان داد که انسان‌ها همیشه به شکلی منطقی فکر و عمل نمی‌کنند، چرا که ارزش‌های عاطفی، معمول یا عرفی وجود دارند و انسان‌ها نیز بر اساس عناصر گوناگون تفکر ارزش‌محور^۲ عمل می‌کنند. این نظریه حاصل کارهای جامعه‌شناسان و انسان‌شناسانی چون هومانز، بلائو و امرسون و روان‌شناسانی نظیر تیبتوت و کلی است. برخی از موضوعات مهم مورد مطالعه توسط نظریه پردازان تبادل شامل تعیین‌کننده‌های ساختاری قدرت در شبکه‌های تبادل، انصاف و عدالت در پیامدهای تبادل، شکل‌گیری تعهد میان طرفین تبادل، انسجام، همبستگی و اعتماد است (Cook & Gerbasi, 2012). به عنوان مثال Weber (1920) به سنخ‌شناسی^۳ کنش‌های انسان‌ها پرداخت (Scott, 2000). در سال‌های ۱۹۶۰-۱۹۵۰ بسیاری از دانشمندان به بسط این نظریه پرداختند و تعدادی از آن‌ها از این نظریه در حوزه‌های گوناگون از جمله انسان‌شناسی، روان‌شناسی رفتار، اقتصاد، جامعه‌شناسی و روان‌شناسی اجتماعی استفاده کردند (Nammir, Marane, & Ali, 2012).

نظریه تبادل اجتماعی مبتنی بر این مفروضه است که افراد با دیدگاهی اقتصادی به روابط خود می‌نگرند، هزینه‌های آن را برآورد کرده و با منافع و پاداش‌های حاصل از آن مقایسه می‌کنند (West & Turner, 2007). نظریه تبادل اجتماعی معتقد است هنگامی که افراد وارد یک رابطه یا عضو یک گروه می‌شوند بر هزینه‌های سرمایه‌گذاری و مشارکت خود در روابط با میزان عایدی از آن‌ها تمرکز می‌کنند. منابع تبادل شده می‌توانند پول برای رفع نیاز، اطلاعات برای حل مسئله و حمایت اخلاقی باشند (Spellman, 2013). بر اساس نظریه تبادل اجتماعی افراد برای تعیین ارزش یک رابطه دو محاسبه انجام می‌دهند: ۱- سطح مقایسه^۴، یعنی ارزیابی مستقیم هزینه‌های تلاش و منابع در مقابل منافع حاصل از آن و ۲- سطح مقایسه برای جایگزین‌ها^۵، یعنی

- 1- social exchange
- 2- value-oriented thinking
- 3- typology
- 4- comparison level
- 5- comparison level for alternatives

ارزیابی پیچیده‌تر نسبت هزینه- سود رابطه در مقابل نسبت هزینه- سود جایگزین‌های دیگری که در دسترس فرد قرار دارند (Knox, Zusman, White, & Haskins, 2009). نتایج حاصل از این محاسبات تعیین می‌کند که فرد در یک رابطه یا گروه باقی می‌ماند یا خیر.

نظریه‌های تبادل اجتماعی مفروضه‌های خود را بر دو اساس استوار می‌کنند: طبیعت انسان و ماهیت روابط. مفروضه‌های مربوط به طبیعت انسان معتقدند که موجودات انسانی در صدد کسب پاداش و اجتناب از تنبیه هستند، منطقی‌اند و معیار مورد استفاده آن‌ها برای تعیین ارزش یک رابطه با گذشت زمان و در موقعیت‌های گوناگون تغییر می‌کند. مفروضه‌های مربوط به ماهیت روابط معتقدند که روابط دارای وابستگی متقابلند و زندگی مبنی بر روابط یک فرآیند است (Spellman, 2013).

Homans (1961, 1958) یکی از پایه‌گذاران اصلی نظریه تبادل اجتماعی است. او مبدع شیوه درک رفتار اجتماعی افراد در فعالیت‌های اقتصادی بود. Homans (1961) تبادل اجتماعی را «تبادل فعالیت ملموس یا ناملموس و کمابیش پاداش‌آور یا هزینه‌بر میان حداقل دو فرد» دانست. از این رو وی معتقد بود که تبادلات میان افراد صرفاً به کالاهای مادی (پول یا منابع) محدود نمی‌شود، بلکه می‌تواند شامل ارزش‌های نمادین نظیر احترام و اعتبار باشد. وی تأکید می‌کند که رفتار می‌تواند تنها در سطح روان‌شناختی درک شود و ارتباط محیط‌های فرهنگی و اجتماعی را انکار می‌کند. بر اساس نظر وی، رفتار فرد تحت تأثیر انتظارات نقشی قرار می‌گیرد که حاصل نظام‌های اجتماعی- فرهنگی هستند (Cropanzano & Mitchell, 2005).

پس از انتشار نظریه Homans (1985) بسیاری از نظریه‌پردازان از جمله Blau (1964), Thibaut and Kelley (1959) و Emerson (1976) پژوهش‌های زیادی درباره این نظریه انجام دادند (Cook & Rice, 2003; Cropanzano & Mitchell, 2005; Monge & Matei, 2004; Nammir et al., 2012). Thibaut and Kelley (1959) این نظریه را در حوزه روان‌شناسی اجتماعی به کار بردند. آن‌ها مفاهیم سطح مقایسه و سطح مقایسه جایگزین‌ها را به کار بردند تا توضیح دهند که چگونه طرفین یک رابطه تبادلی برای تعیین تعهد و سطح رضایت از رابطه به بررسی سود و هزینه آن می‌پردازند. آن‌ها بر این باور بودند که افراد سرگرم تبادل اجتماعی می‌شوند تا به اهداف خود برسند (Holthausen, 2013).

Blau (1964) تبادل اجتماعی را تحت عنوان «نظریه تعاملات اجتماعی و روابط میان‌فردی» تعریف کرد و از نظر وی این نظریه ریشه در جامعه‌شناسی داشت. او به مقایسه تبادلات اجتماعی

و اقتصادی پرداخت (Cropanzano & Mitchell, 2005؛ Nammir et al., 2012). وی اظهار داشت که تفاوت بنیادی میان تبادل اجتماعی و اقتصادی این است که تبادل اجتماعی شامل تعهدات غیررسمی است و منافع در آن از ارزش قابل‌اندازه‌گیری برخوردار نیستند، به این معنی که الگوهای اجتماعی پایدار توسط تبادلات اجتماعی خلق می‌شوند (Lambe, Wittmann, & Spekman, 2001).

بر اساس نظر Emerson (1976) خاستگاه نظریه تبادل اجتماعی در جامعه‌شناسی و روان‌شناسی اجتماعی است. او معتقد است که عامل تعیین‌کننده اصلی روابط ناپایدار عدم توازن قدرت است. وابستگی‌های متقابل میان طرفین رابطه عامل اصلی وجود و تداوم روابط تبادل اجتماعی است. نظریه تبادل اجتماعی برای او یک نظریه صرف نبود، بلکه چهارچوب ارجاعی بود که از منظر آن سایر نظریه‌ها را مورد مقایسه قرار می‌داد (Holthausen, 2013).

مقیاس‌های گوناگونی برای اندازه‌گیری تفاوت‌های فردی در حوزه تبادل اجتماعی وجود دارد، از جمله پرسشنامه هنجارهای شخصی تقابل^۱ (Perugini, Gallucci, Presaghi, & Ercolani, 2003). Leybman, Zuroff and Fournier (2011) پرسشنامه سبک تبادل اجتماعی^۲ (SESS) را به‌عنوان سنجه تفاوت‌های فردی در حوزه تبادل اجتماعی مطرح کردند که سبک‌های تبادل اجتماعی در آن بر اساس اصول روان‌شناسی تکاملی تعریف می‌شوند و طیف وسیع‌تری از این حوزه را در مقایسه با مقیاس‌های قبلی پوشش می‌دهند.

Leybman et al. (2011) در پژوهش‌های خود به دو بُعد کلی تفاوت‌های فردی در سبک‌های تبادل اجتماعی دست یافتند: برقراری پیوند برابر^۳ (تمایل به منفعت‌طلبی، برابری خواهی و تمایل به سرمایه‌گذاری در برقراری و حفظ روابط تبادل اجتماعی) و مدیریت آگاهانه پیوند^۴ (تمایل به پایش^۵ هزینه‌ها و منافع در روابط تبادلی، راسخ و جدی بودن در تعامل با طرفین تبادل و تمایل به خاتمه روابط تبادلی). این دو ویژگی، از صفات شخصیتی نئو و سبک‌های دلبستگی متمایزند، اما روابط معنی‌داری با این متغیرها دارند، مثلاً افراد برون‌گرا و توافق‌پذیر در برقراری پیوند برابر (EAB) و افراد فاقد توافق‌پذیری و دارای سبک دلبستگی

- 1- Personal Norms of Reciprocity Questionnaire (PNRQ)
- 2- Social Exchange Styles Scale (SESS)
- 3- Equitable Alliance Building (EAB)
- 4- Vigilant Alliance Management (VAM)
- 5- monitoring

اجتنابی در مدیریت آگاهانه پیوند (VAM) نمرات بالاتری کسب می‌کنند (Leybman, 2012).
 Leybman et al. (2011) با انجام پژوهشی بر روی ۲۲۶ دانشجوی انگلیسی زبان دانشگاه
 مک‌گیل به اعتباریابی مقیاس تبادل اجتماعی پرداختند. نتایج تحلیل عاملی اکتشافی حاکی از وجود
 پنج خرده‌مقیاس پیگیری^۱ (پایش مکرر و دقیق هزینه و سود)، انصاف^۲ (برابری خواهی)، فردگرایی^۳
 (رجحان برای خوداتکایی و سرمایه‌گذاری اندک)، منفعت‌طلبی^۴ (تمایل به افزایش حتی‌الامکان
 سود) و سرمایه‌گذاری افراطی^۵ (سرمایه‌گذاری بدون الزام یا انتظارات سرمایه‌گذاری برابر از جانب
 دیگران) بود. همچنین، آلفای کرونباخ برای خرده‌مقیاس‌های پیگیری، انصاف، فردگرایی،
 منفعت‌طلبی و سرمایه‌گذاری افراطی به ترتیب برابر با ۰/۸۴، ۰/۸۱، ۰/۸۱، ۰/۷۵ و ۰/۶۸ به دست
 آمد. نتایج تحلیل عاملی تأییدی نشان‌دهنده برازش خوب مدل بود (CFI=۰/۹۳، GFI=۰/۹۱ و
 RMSEA=۰/۰۷). به علاوه، روایی همزمان آن با پرسشنامه‌های هنجارهای شخصی تقابل، صفات
 شخصیتی نئو، عزت نفس و حمایت اجتماعی مورد تأیید قرار گرفت (Leybman et al. 2011).
 از آنجا که تا کنون در ایران مقیاسی علمی جهت تعیین سبک‌های تبادل اجتماعی ساخته و
 هنجاریابی نشده است، مسئله اصلی این پژوهش بررسی خصوصیات روانسنجی مقیاس
 سبک‌های تبادل اجتماعی (Leybman et al. 2011) در جامعه ایرانی می‌باشد.

روش

جامعه آماری، نمونه و روش نمونه‌گیری

طرح پژوهش حاضر از نوع زمینه‌یابی بود. نمونه پژوهش عبارت بود از ۵۰۰ زن و مرد شهر
 تهران (البته به علت افت آزمودنی تعداد آن‌ها به ۴۷۰ نفر کاهش یافت) که به روش تصادفی
 چندمرحله‌ای انتخاب شدند؛ بدین ترتیب که از مناطق ۲۲ گانه شهر تهران، مناطق ۱، ۲، ۳، ۴، ۵، ۷،
 ۸، ۹، ۱۲، ۱۴ و ۱۶ (بر پایه پنج بخش غرب، شرق، مرکز، جنوب و شمال) به طور تصادفی انتخاب
 شدند و از هر کدام از آن‌ها تعدادی زن و مرد به عنوان نمونه و به طور تصادفی ساده برگزیده شدند.
 میانگین سنی آزمودنی‌ها ۳۰/۰۳ سال بود. همچنین، اکثر آزمودنی‌ها را مردان ۵۷/۷ درصد و افراد

-
- 1- tracking
  - 2- fairness
  - 3- individualism
  - 4- benefit-seeking
  - 5- overinvestment

متأهل ۵۰/۹ درصد تشکیل می‌دادند. به علاوه، آزمودنی‌های دارای مدرک کارشناسی و زیردیپلم به ترتیب حداکثر (۲۸/۹) درصد و حداقل (۷/۹) درصد نمونه را به خود اختصاص می‌دادند.

ابزار پژوهش

مقیاس سبک‌های تبادل اجتماعی لیمن و همکاران. این مقیاس توسط Leybman et al. (2011)

طراحی شد که مشتمل بر ۵۴ گویه و پنج خرده‌مقیاس پیگیری، انصاف، فردگرایی، منفعت‌طلبی و سرمایه‌گذاری افراطی است. گویه‌ها در طیف لیکرت پنج درجه‌ای (کاملاً مخالفم = ۱ تا کاملاً موافقم = ۵) نمره‌گذاری می‌شوند. گویه‌های ۱، ۲، ۶، ۱۴، ۱۶، ۲۱، ۳۱، ۳۷، ۴۴، ۵۰، ۵۳، ۵۴ خرده‌مقیاس پیگیری، گویه‌های ۴، ۷، ۱۱، ۱۸، ۲۵، ۲۹، ۳۲، ۳۴، ۳۹، ۴۲، ۴۶، ۴۸ خرده‌مقیاس انصاف، گویه‌های ۵، ۱۰، ۱۲، ۱۳، ۱۹، ۲۴، ۲۶، ۲۸، ۴۱، ۴۷ خرده‌مقیاس فردگرایی، گویه‌های ۸، ۹، ۱۵، ۱۷، ۲۲، ۲۳، ۲۷، ۳۰، ۳۶، ۳۸، ۴۰، ۴۳، ۴۵، ۴۹ خرده‌مقیاس منفعت‌طلبی و گویه‌های ۳، ۲۰، ۳۳، ۵۱، ۵۲، ۵۴ خرده‌مقیاس سرمایه‌گذاری افراطی را اندازه می‌گیرند. بنابراین، حداقل و حداکثر نمره برابر با ۵۴ و ۲۷۰ خواهد بود. (Leybman et al. (2011) در پژوهش خود آلفای کرونباخ را برای خرده‌مقیاس‌های پیگیری، انصاف، فردگرایی، منفعت‌طلبی و سرمایه‌گذاری افراطی به ترتیب برابر با ۰/۸۴، ۰/۸۱، ۰/۸۱، ۰/۷۵ و ۰/۶۸ به دست آوردند. همچنین، روایی همزمان آن با پرسشنامه‌های هنجارهای شخصی تقابل، صفات شخصیتی نئو، عزت نفس و حمایت اجتماعی تأیید شده است.

یافته‌ها

در این قسمت نتایج مربوط به بررسی خصوصیات روان‌سنجی (اعتباریابی و هنجارسازی) مقیاس سبک‌های تبادل اجتماعی ارائه می‌شود.

به منظور تشخیص پایایی مناسب کل مقیاس در آزمودنی‌های پژوهش از ضریب آلفای کرونباخ استفاده شد که نتایج آن نشان داد که مقیاس تبادل اجتماعی از پایایی مناسبی برخوردار است (ضریب آلفای کرونباخ = ۰/۸۳).

شاخص‌هایی نظیر میانگین، واریانس و همبستگی هر گویه با کل مقیاس و ضریب آلفای کرونباخ در صورت حذف هر گویه در مجموعه ۵۴ گویه‌ای در جدول ۱ آورده شده است.

جدول ۱. میانگین، واریانس و همبستگی هر گویه با کل مقیاس و ضریب آلفای کرونباخ در صورت حذف هر گویه در مجموعه ۵۴ گویه‌ای

گویه‌ها	میانگین مقیاس در صورت حذف گویه	واریانس مقیاس در صورت حذف گویه	همبستگی هر گویه با کل مقیاس	ضریب آلفای کرونباخ در صورت حذف گویه
q _۱	۱۴۳/۵	۴۰۱/۴۶	۰/۳۹	۰/۸۳
q _۲	۱۴۲/۸۴	۴۰۸/۰۳	۰/۲۵	۰/۸۳
q _۳	۱۴۲/۹۶	۴۰۹/۷۹	۰/۲۱	۰/۸۳
q _۴	۱۴۳/۲۳	۴۰۳/۶۹	۰/۳۴	۰/۸۳
q _۵	۱۴۲/۷۶	۴۱۰/۲۳	۰/۲۱	۰/۸۳
q _۶	۱۴۲/۵۵	۴۱۳/۸	۰/۱۳	۰/۸۳
q _۷	۱۴۲/۹	۴۰۴/۳۷	۰/۳۳	۰/۸۳
q _۸	۱۴۲/۷۱	۴۱۰/۵۶	۰/۲	۰/۸۳
q _۹	۱۴۲/۴۷	۴۰۰/۶۹	۰/۳۹	۰/۸۳
q _{۱۰}	۱۴۲/۲۲	۴۱۱/۷۱	۰/۱۶	۰/۸۳
q _{۱۱}	۱۴۲/۹۹	۴۰۳/۶۴	۰/۲۶	۰/۸۳
q _{۱۲}	۱۴۳/۱۴	۴۱۰/۶۴	۰/۱۹	۰/۸۳
q _{۱۳}	۱۴۳/۰۴	۴۰۹/۶	۰/۲۴	۰/۸۳
q _{۱۴}	۱۴۲/۷۸	۴۰۴/۹۹	۰/۳۲	۰/۸۳
q _{۱۵}	۱۴۲/۳۸	۴۱۰/۰۲	۰/۱۹	۰/۸۳
q _{۱۶}	۱۴۲/۵۹	۴۰۶	۰/۲۸	۰/۸۳
q _{۱۷}	۱۴۲/۶	۴۰۱/۹۹	۰/۳۶	۰/۸۳
q _{۱۸}	۱۴۳/۲۳	۴۰۲/۲۳	۰/۳۹	۰/۸۳
q _{۱۹}	۱۴۲/۶۹	۴۰۶/۲۸	۰/۲۹	۰/۸۳
q _{۲۰}	۱۴۲/۳۵	۴۰۶/۴۷	۰/۲۸	۰/۸۳
q _{۲۱}	۱۴۲/۶۹	۴۰۹/۸۱	۰/۲۲	۰/۸۳
q _{۲۲}	۱۴۲/۵	۳۹۹/۳۱	۰/۳۹	۰/۸۳
q _{۲۳}	۱۴۲/۵۹	۴۰۴/۵۷	۰/۳۲	۰/۸۳
q _{۲۴}	۱۴۱/۹۱	۴۱۳/۳۳	۰/۱۲	۰/۸۳
q _{۲۵}	۱۴۲/۹۵	۴۰۳/۲۳	۰/۳۵	۰/۸۳
q _{۲۶}	۱۴۲/۸۸	۴۰۷/۸۸	۰/۲۶	۰/۸۳
q _{۲۷}	۱۴۲/۷	۴۱۲/۶۲	۰/۱۶	۰/۸۳

ادامه جدول ۱. میانگین، واریانس و همبستگی هر گویه با کل مقیاس و ضریب آلفای کرونباخ در صورت حذف هر گویه در مجموعه ۵۴ گویه‌ای

گویه‌ها	میانگین مقیاس در صورت حذف گویه	واریانس مقیاس در صورت حذف گویه	همبستگی هر گویه با کل مقیاس	ضریب آلفای کرونباخ در صورت حذف گویه
q ₂₈	۱۴۳/۰۹	۴۱۱/۳	۰/۲	۰/۸۳
q ₂₉	۱۴۲/۹۶	۴۰۲/۱۸	۰/۳۸	۰/۸۳
q ₃₀	۱۴۲/۹۶	۴۰۶/۵۲	۰/۳۱	۰/۸۳
q ₃₁	۱۴۲/۹۲	۴۰۸/۵	۰/۲۵	۰/۸۳
q ₃₂	۱۴۳/۱۳	۴۰۸/۲۳	۰/۱۹	۰/۸۳
q ₃₃	۱۴۲/۶۸	۴۰۶/۰۹	۰/۲۹	۰/۸۳
q ₃₄	۱۴۲/۳۲	۴۱۳/۸	۰/۱۴	۰/۸۳
q ₃₅	۱۴۳/۰۴	۴۱۰/۱۳	۰/۲۳	۰/۸۳
q ₃₆	۱۴۲/۹۲	۴۱۱/۶۷	۰/۲	۰/۸۳
q ₃₇	۱۴۲/۳۱	۴۰۷/۸۱	۰/۲۵	۰/۸۳
q ₃₈	۱۴۲/۸۳	۴۰۱/۸	۰/۳۶	۰/۸۳
q ₃₉	۱۴۳/۳۸	۴۰۷/۶۸	۰/۲۷	۰/۸۳
q ₄₀	۱۴۲/۴۳	۴۰۳/۴۲	۰/۳۵	۰/۸۳
q ₄₁	۱۴۲/۹۵	۴۰۳/۱	۰/۳۴	۰/۸۳
q ₄₂	۱۴۲/۸۴	۴۰۱/۹۳	۰/۳۹	۰/۸۳
q ₄₃	۱۴۲/۵	۴۱۲/۷۶	۰/۱۶	۰/۸۳
q ₄₄	۱۴۲/۱۲	۴۰۸/۷۳	۰/۲۶	۰/۸۳
q ₄₅	۱۴۲/۵۹	۴۰۳/۴	۰/۳۵	۰/۸۳
q ₄₆	۱۴۲/۹۶	۴۰۳/۰۹	۰/۳۷	۰/۸۳
q ₄₇	۱۴۲/۱۹	۴۱۱/۸۵	۰/۱۷	۰/۸۳
q ₄₈	۱۴۲/۲۲	۴۱۵/۱۴	۰/۰۹	۰/۸۳
q ₄₉	۱۴۲/۶۳	۴۰۷/۵۸	۰/۲۶	۰/۸۳
q ₅₀	۱۴۲/۹۴	۴۰۳/۲۵	۰/۳۷	۰/۸۳
q ₅₁	۱۴۲/۶	۴۱۲/۲۲	۰/۱۷	۰/۸۳
q ₅₂	۱۴۳/۱۱	۴۰۸/۹۹	۰/۲۸	۰/۸۳
q ₅₃	۱۴۲/۴۹	۴۰۹/۵۸	۰/۲۴	۰/۸۳
q ₅₄	۱۴۲/۴۲	۴۱۲/۰۱	۰/۱۷	۰/۸۳

همان‌طور که در جدول ۱ مشاهده می‌شود، دو ستون آخر از اهمیت بالایی برخوردارند. ستون اول نماد گویه‌ها، ستون دوم میانگین مقیاس در صورت حذف آن گویه و ستون سوم واریانس مقیاس در صورت حذف آن گویه، ستون چهارم همبستگی هر گویه با کل گویه‌های مقیاس و ستون پنجم ضریب آلفای کرونباخ در صورت حذف آن گویه را نشان می‌دهد. اگر چنانچه گویه‌ای همبستگی منفی و یا ضعیف با دیگر گویه‌ها داشته و در صورت حذف آن آلفای کرونباخ افزایش یابد، باید از مقیاس حذف شود. از آنجا که هیچ کدام از گویه‌ها همبستگی منفی و یا ضعیف با دیگر گویه‌ها ندارند، از مقیاس حذف نمی‌شوند.

جهت بررسی روایی پرسشنامه، پس از ترجمه به فارسی مجدداً به انگلیسی برگردانده شد. پس از آن، قابل فهم و رسا بودن متن توسط اساتید روان‌شناسی مورد بررسی قرار گرفت و به این ترتیب نسخه فارسی آماده شد. جهت بررسی روایی سازه مقیاس از روش‌های تحلیل عاملی اکتشافی و تأییدی با استفاده از روش SPSS، AMOS استفاده شد. در این قسمت یافته‌های مربوط به تحلیل عاملی اکتشافی ارائه شده است.

جهت آزمون میزان تبیین شدن واریانس درون داده‌ها توسط عوامل و تأیید توانایی عاملی بودن داده‌ها در آزمودنی‌های پژوهش از اندازه کفایت نمونه‌گیری و آزمون کرویت بارتلت استفاده شد که اندازه کفایت نمونه‌گیری KMO تقریباً برابر با ۰/۸۹ به دست آمد که اندازه خوبی است و نشان می‌دهد که واریانس درون داده‌ها توسط عوامل تبیین می‌شود. همچنین، سطح معنی‌داری در آزمون کرویت بارتلت کوچکتر از ۰/۵ به دست آمد که مؤید توانایی عاملی بودن داده‌هاست.

کل واریانس تبیین شده به وسیله راه‌حل تحلیل عاملی نشان داد که پس از انجام چرخش واریماکس^۱ پنج عامل دارای مقدار ویژه بزرگتر از ۱/۵ هستند که خلاصه نتایج آن در جدول ۲ ارائه شده است.

برای تصمیم‌گیری در مورد این که کدام عوامل باید استخراج شوند، از نمودار سنگریزه نیز می‌توان استفاده کرد که در شکل ۱ ارائه شده است.

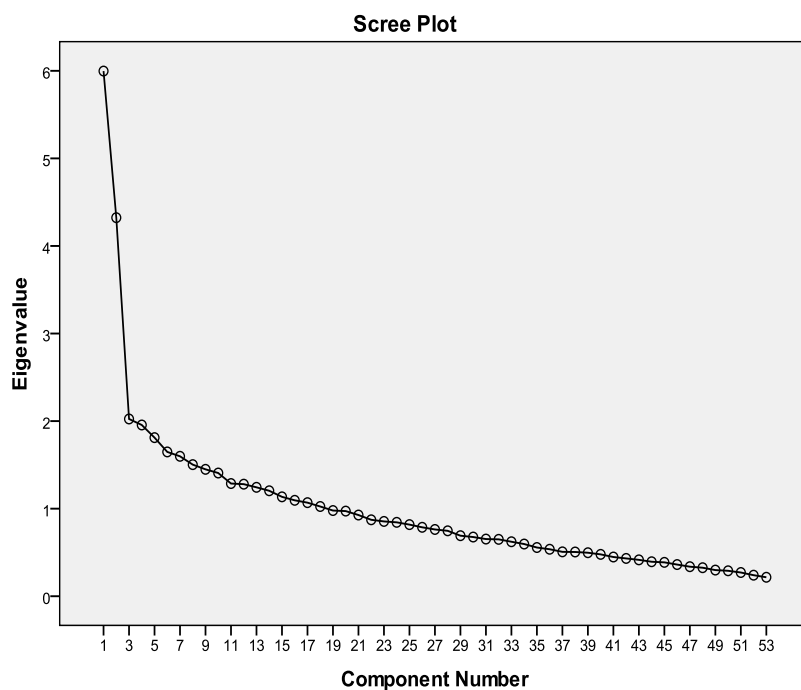

1- varimax rotation

جدول ۲. کل واریانس تبیین شده به وسیله راه حل تحلیل عاملی در آزمودنی‌های پژوهش ($N=470$)

مقدار ویژه	مقدار ویژه	مقدار ویژه	مقدار ویژه	مقدار ویژه	آزمودنی‌ها
مقدار ویژه	مقدار ویژه	مقدار ویژه	مقدار ویژه	مقدار ویژه	آزمودنی‌ها
مقدار ویژه	مقدار ویژه	مقدار ویژه	مقدار ویژه	مقدار ویژه	آزمودنی‌ها
۱/۶۷	۱/۹۹	۲/۰۹	۴/۳۲	۶/۰۲	کل
عامل پنجم	عامل چهارم	عامل سوم	عامل دوم	عامل اول	

همان‌طور که در جدول ۲ مشاهده می‌شود، مقدار ویژه عامل‌های اول، دوم، سوم، چهارم و پنجم در آزمودنی‌های پژوهش به ترتیب برابر با ۶/۰۲، ۴/۳۲، ۲/۰۹، ۱/۹۹ و ۱/۶۷ می‌باشد.

شکل ۱. نمودار سنگریزه

جهت بررسی گویه‌های مربوط به هر عامل، بارگذاری گویه‌ها روی عوامل پس از چرخش واریماکس در جدول ۳ ارائه شده است.

جدول ۳. بار عاملی پس از چرخش در آزمودنی‌های پژوهش (N=۴۷۰)

عوامل					گویه‌ها	عوامل					گویه‌ها
۵	۴	۳	۲	۱		۵	۴	۳	۲	۱	
				۰/۴۶۱	۲۸					۰/۵۸۴	۱
۰/۵۱۶					۲۹	۰/۵۳۸					۲
					۳۰	۰/۳۷۴				۰/۳۷۲	۳
				۰/۵۲	۳۱					۰/۴۶۲	۴
					۳۲						۵
			۰/۴۱		۳۳						۶
		۰/۴۹۹			۳۴					۰/۵۴	۷
				۰/۴۲۴	۳۵	۰/۴۹۲					۸
					۳۶			۰/۳۸۵			۹
۰/۴۶۳					۳۷	۰/۵					۱۰
				۰/۴۷۲	۳۸						۱۱
				۰/۵۴۶	۳۹						۱۲
					۴۰					۰/۴۲۷	۱۳
				۰/۴۱۵	۴۱			۰/۴۷۹			۱۴
				۰/۴۷۲	۴۲			۰/۴۶۲			۱۵
۰/۳۹۹					۴۳	۰/۳۹۱		۰/۴۲۳			۱۶
					۴۴			۰/۴۸۷			۱۷
			۰/۴۲۳		۴۵	۰/۳۷۴					۱۸
			۰/۵۰۹		۴۶			۰/۵۰۷			۱۹
	۰/۴۸۶				۴۷	۰/۴۰۸					۲۰
	۰/۵۷۲				۴۸			۰/۴۱۴			۲۱
		۰/۴۷۴			۴۹	۰/۴۱۵		۰/۴۱۴			۲۲
		۰/۴۶۲			۵۰			۰/۵۶۲			۲۳
					۵۱			۰/۳۷۹			۲۴
				۰/۳۷۷	۵۲					۰/۴۳۷	۲۵
					۵۳						۲۶
	۰/۴۴۶				۵۴						۲۷

بر اساس نتایج جدول ۳ گویه‌های ۱، ۴، ۷، ۱۳، ۲۵، ۲۸، ۳۱، ۳۵، ۳۸، ۳۹، ۴۱، ۴۲، ۴۶، ۵۲ روی عامل ۱، گویه‌های ۹، ۱۴، ۱۶، ۱۷، ۱۹، ۲۳، ۳۳، ۴۵، ۴۹، ۵۰ روی عامل ۲، گویه‌های ۱۵، ۲۱، ۲۴، ۳۴، ۴۷، ۴۸، ۵۴ روی عامل ۳، گویه‌های ۸، ۱۰، ۱۸، ۳۷، ۴۳ روی عامل ۴ و گویه‌های ۲، ۳، ۲۰، ۲۲، ۲۹ روی عامل ۵ قوی‌ترین بارها را دارند که این عوامل به‌ترتیب انصاف، منفعت‌طلبی، فردگرایی، پیگیری و سرمایه‌گذاری افراطی نامگذاری می‌شوند. همچنین، گویه‌های ۵، ۶، ۱۱، ۱۲، ۲۶، ۲۷، ۳۰، ۳۲، ۳۶، ۴۰، ۴۴، ۵۱، ۵۳ روی هیچ‌یک از عوامل بارگذاری نشده‌اند، لذا حذف می‌شوند.

به منظور تأیید ساختار عاملی ۴۱ گویه‌ای به دست آمده و آزمودن قدرت و معنی‌داری سهم هر یک از عوامل در اندازه‌گیری تبادل اجتماعی در آزمودنی‌های پژوهش، تحلیل عوامل تأییدی با استفاده از برنامه Amos انجام شد که نتایج آن در جدول ۴ آمده است.

جدول ۴. شاخص‌های نیکویی برازش الگوی اندازه‌گیری در آزمودنی‌های پژوهش (N=۴۷۰)

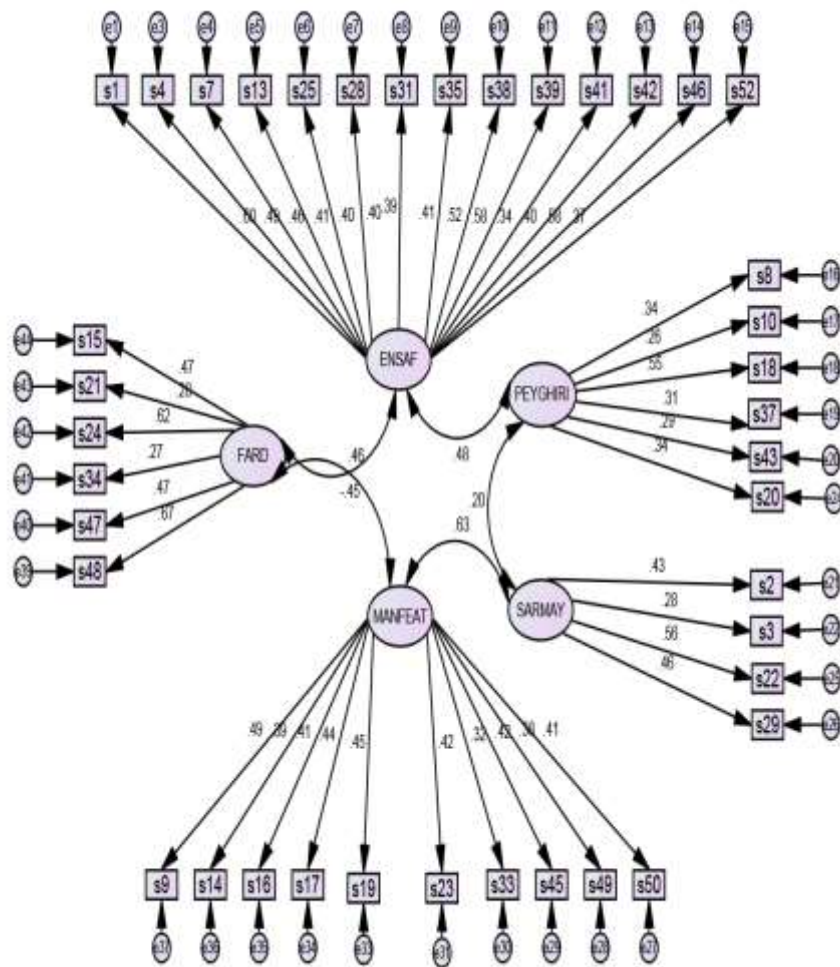
شاخص‌های نیکویی برازش	عدد به دست آمده
مجذور خی	۲۵۴۷/۱۶
درجه آزادی	۷۳۵
مجذور خی / درجه آزادی (χ^2/df)	۳/۴۶
سطح معنی‌داری	۰/۰۰۱
ریشه خطای میانگین مجذورات تقریب (RMSEA)	۰/۰۷
شاخص نیکویی برازش (GFI)	۰/۸۹
شاخص تعدیل‌شده نیکویی برازش (AGFI)	۰/۸۶
شاخص برازش تطبیقی (CFI)	۰/۸۶

همان‌طور که در جدول ۴ مشاهده می‌شود، شاخص‌های مجذور خی / درجه آزادی ($\chi^2/df = ۳/۴۶$)، شاخص نیکویی برازش^۱ (GFI = ۰/۸۹)، شاخص نیکویی برازش اصلاح‌شده^۲

1- Goodness of Fit Index

2- Adjusted Goodness of Fit Index

شاخص برازش تطبیقی^۱ ($CFI = 0.86$) و ریشه دوم میانگین مربعات خطای برآورد^۲ ($RMSEA = 0.07$) نشان‌دهنده برازش نسبتاً خوب مدل است.

شکل ۲. برازش مدل از طریق تحلیل عاملی تأییدی (ضرایب استانداردشده)

- 1- Comparative Fit Index
- 2- Root Mean Square Error of Approximation

جهت محاسبه هنجارهای ایرانی از میانه، میانگین و انحراف استاندارد استفاده شد که خلاصه نتایج آن در جدول ۵ ارائه شده است.

جدول ۵. شاخص‌های توصیفی نمرات عوامل در آزمودنی‌های پژوهش (N=۴۷۰)

آزمودنی	عامل‌ها	میانگین	انحراف استاندارد	میانه
	پیگیری	۱۴/۱۷	۳/۳۹	۱۴
	انصاف	۳۳/۲۵	۸/۳	۳۲
کل	فردگرایی	۲۰/۵۴	۴/۲۷	۲۱
	منفعت‌طلبی	۲۷/۷۱	۶/۱۷	۲۷
	سرمایه‌گذاری افراطی	۱۳/۵۴	۳/۵۶	۱۳

همان‌طور که در جدول ۵ مشاهده می‌شود، میانه نمرات پیگیری، انصاف، فردگرایی، منفعت‌طلبی و سرمایه‌گذاری افراطی در آزمودنی‌های پژوهش به ترتیب برابر با ۱۴، ۳۲، ۲۱، ۲۷ و ۱۳ می‌باشد. همچنین، میانگین و انحراف استاندارد نمرات پیگیری، انصاف، فردگرایی، منفعت‌طلبی و سرمایه‌گذاری افراطی در آزمودنی‌های پژوهش به ترتیب برابر با ۱۴/۱۷ و ۳/۳۹، ۳۳/۲۵ و ۸/۳، ۲۰/۵۴ و ۴/۲۷، ۲۷/۷۱ و ۶/۱۷، ۱۳/۵۴ و ۳/۵۶ است.

بحث و نتیجه‌گیری

با توجه به هدف پژوهش حاضر که بررسی خصوصیات روانسنجی مقیاس سبک‌های تبادل اجتماعی (Leybman et al. (2011 در جمعیت ایرانی بود، نتایج ضرایب پایایی به دست آمده با استفاده از روش آلفای کرونباخ در آزمودنی‌های پژوهش نشان داد که این مقیاس از پایایی خوبی برخوردار است (ضریب آلفای کرونباخ = ۰/۸۳).

همچنین، نتایج تحلیل عاملی اکتشافی پنج عاملی در آزمودنی‌های پژوهش مؤید توانایی عاملی بودن داده‌ها و وجود پنج عامل با مقدار ویژه بزرگتر از ۱/۵ بود که گویه‌های ۱، ۴، ۷، ۱۳، ۲۵، ۲۸، ۳۱، ۳۵، ۳۸، ۳۹، ۴۱، ۴۲، ۴۶، ۵۲ روی عامل ۱ (انصاف)، گویه‌های ۹، ۱۴، ۱۶،

۱۷، ۱۹، ۲۳، ۳۳، ۴۵، ۴۹، ۵۰ روی عامل ۲ (منفعت‌طلبی)، گویه‌های ۱۵، ۲۱، ۲۴، ۳۴، ۴۷، ۴۸، ۵۴ روی عامل ۳ (فردگرایی)، گویه‌های ۸، ۱۰، ۱۸، ۳۷، ۴۳ روی عامل ۴ (پیگیری) و گویه‌های ۲، ۳، ۲۰، ۲۲، ۲۹ روی عامل ۵ (سرمایه‌گذاری افراطی) قوی‌ترین بارها را داشتند. همچنین، گویه‌های ۵، ۶، ۱۱، ۱۲، ۲۶، ۲۷، ۳۰، ۳۲، ۳۶، ۴۰، ۴۴، ۵۱، ۵۳ روی هیچ یک از عوامل بارگذاری نشدند و لذا حذف گردیدند.

برای تأیید ساختار عاملی ۴۱ گویه‌ای به دست آمده مقادیر مجذور خی، مقدار شاخص ریشه خطای میانگین مجذورات تقریب، شاخص نیکویی برازش، شاخص تعدیل‌شده نیکویی برازش و شاخص برازش تطبیقی در آزمودنی‌های پژوهش نشان‌دهنده برازش نسبتاً خوب مدل بود. با توجه به نتایج به دست آمده در مورد اعتباریابی مقیاس سبک‌های تبادل اجتماعی (Leybman et al., 2011) که بیانگر پایایی و روایی خوب این مقیاس جهت تعیین سبک‌های تبادل اجتماعی در مردان و زنان تهرانی است، می‌توان گفت که نتایج به دست آمده از این پژوهش با برخی یافته‌های پژوهش‌های قبلی از جمله (Leybman et al., 2011) هماهنگ است.

به عنوان مثال (Leybman et al., 2011) با انجام پژوهشی بر روی ۲۲۶ دانشجوی انگلیسی زبان دانشگاه مک‌گیل به اعتباریابی مقیاس تبادل اجتماعی پرداختند. نتایج تحلیل عاملی اکتشافی حاکی از وجود پنج خرده‌مقیاس پیگیری، انصاف، فردگرایی، منفعت‌طلبی و سرمایه‌گذاری افراطی بود. همچنین، آلفای کرونباخ برای خرده‌مقیاس‌های پیگیری، انصاف، فردگرایی، منفعت‌طلبی و سرمایه‌گذاری افراطی به ترتیب برابر با ۰/۸۴، ۰/۸۱، ۰/۸۱، ۰/۷۵ و ۰/۶۸ به دست آمد. نتایج تحلیل عاملی تأییدی نشان‌دهنده برازش خوب مدل بود (RMSEA=۰/۰۷ و CFI=۰/۹۳، GFI=۰/۹۱). به علاوه، روایی همزمان آن با پرسشنامه‌های هنجارهای شخصی تقابل، صفات شخصیتی نئو، عزت نفس و حمایت اجتماعی مورد تأیید قرار گرفت (Leybman et al., 2011).

همچنین، محاسبه هنجارهای ایرانی نشان داد که میانه نمرات پیگیری، انصاف، فردگرایی، منفعت‌طلبی و سرمایه‌گذاری افراطی در آزمودنی‌های پژوهش به ترتیب برابر با ۲۱، ۳۲، ۲۷ و ۱۳ می‌باشد. به‌طور کلی با توجه به نتایج این پژوهش می‌توان نتیجه گرفت که مقیاس

سبک‌های تبادل اجتماعی (Leybman et al., 2011) با توجه به تحلیل‌های عاملی اکتشافی و تأییدی انجام‌شده و ارائه‌های هنجارهای ایرانی می‌تواند در فرهنگ و جامعه ما قابل استفاده باشد.

از جمله محدودیت‌های مهم این پژوهش جامعه آماری آن است که شامل زنان و مردان تهرانی می‌باشد و امکان تعمیم این پژوهش را به سایر زنان و مردان در کشور محدود می‌کند. محدودیت دیگر آن مربوط به روش‌های برآورد ویژگی‌های روانسنجی است که در این پژوهش تنها از روش آلفای کرونباخ برای محاسبه پایایی و تحلیل‌های عاملی اکتشافی و تأییدی برای محاسبه روایی استفاده شد، در حالی که روش‌های علمی دیگری نیز وجود دارد. لذا به پژوهشگران آتی پیشنهاد می‌شود که این موضوع را درباره زنان و مردان شهرهای مختلف تحقیق کنند. همچنین، توصیه می‌شود جهت بررسی ویژگی‌هایی روانسنجی مقیاس از روش‌های دیگر پایایی و روایی استفاده کنند و بر اساس فرهنگ اسلامی و ایرانی اقدام به ساخت و اعتباریابی مقیاس تبادل اجتماعی نمایند. با توجه به نتایج به دست آمده از این پژوهش توصیه می‌شود از این مقیاس جهت تعیین میزان تبادل اجتماعی و رابطه آن با سایر متغیرهای روان‌شناختی در زنان و مردان تهرانی و زنان و مردان سایر شهرهای کشور استفاده شود. همچنین، پیشنهاد می‌شود نهادها و سازمان‌های گوناگون از این مقیاس جهت انجام پروژه‌های تحقیقاتی خود بهره‌گیرند.

References

- Blau, P. M. (1964). *Exchange and power in social life*. New York: Transaction Publishers.
- Cook, K. S., & Gerbasi, A. (2012). Social exchange. In *Encyclopedia of human behavior*, (pp. 479-485). Cambridge, Massachusetts, U.S.A: Academic Press.
- Cook, K.S., & Rice, E. (2003). Social exchange theory. In D. John (Ed.), *Handbook of social psychology*. New York: Springer Verlag.
- Cropanzano, R., & Mitchell, M.S. (2005). Social exchange theory: An interdisciplinary review. *Journal of Management*, 31(6), 874-900.

- Emerson, R. M. (1976). Social exchange theory. *Annual Review of Sociology*, 2, 335-362.
- Holthausen, J. (2013). *Scientific review of the social exchange theory and its contribution to solving purchasers' decision making issues*. M.A. Thesis, University of Twente, Netherlands.
- Homans, G. C. (1958). Social behavior as exchange. *American Journal of Sociology*, 63(6), 597-606.
- Homans, G. C. (1961). *Social behavior: Its elementary forms*. New York: Harcourt Brace & World Publishers.
- Knox, D., Zusman, M., White, A., & Haskins, G. (2009). Coed anger over romantic partner's video game playing. *Psychology Journal*, 6(1), 10-16.
- Lambe, C. J., Wittmann, C. M., & Spekman, R. E. (2001). Social exchange theory and research on business-to-business relational exchange. *Journal of Business-to-Business Marketing*, 8(3), 1-36.
- Leybman, M. J. (2012). *Social exchange styles: An evolutionary model of individual differences in exchange relationships*. Ph.D. Thesis, McGill University, Canada.
- Leybman, M. J., Zuroff, D. C., & Fournier, M. A. (2011). Social exchange styles: Measurement, validation, and application. *European Journal of Personality*, 25(3), 198-210.
- Monge, P., & Matei, S. A. (2004). The role of the global telecommunications network in bridging economic and political divides, 1989 to 1999. *Journal of Communication*, 54(3), 511-531.
- Nammir, D. S. S., Marane, B. M. R., & Ali, A. M. (2012). Determine the role of customer engagement on relationship quality and relationship performance. *European Journal of Business and Management*, 4(11), 27-36.
- Perugini, M., Gallucci, M., Presaghi, F., & Ercolani, A. P. (2003). The personal norm of reciprocity. *European Journal of Personality*, 17(4), 251-283.
- Scott, J. (2000). Rational choice theory. In G. Browning, A. Halcli & F. Webster (Eds.), *Understanding contemporary society: Theories of the present* (pp. 126-138). London: Sage Publications.
- Spellman, F. (2013). The social exchange theory: We all weight out our options. *Journal of Personality Assessment*, 50, 18-23.
- Thibaut, J. W., & Kelley, H. H. (1959). *The social psychology of groups*. New York: Wiley.

West, R., & Turner, L. (2007). *Introducing communication theory: Analysis and application*. New York, NY: McGraw Hill.